

УДК 636. 32/38, 636.39(075.8)

КОЗІВНИЦТВО - ПЕРСПЕКТИВНА ГАЛУЗЬ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ

Гузеєв Ю.В. – головний зоотехнік ТОВ “Голосіво”

Броварський р-н, Київська обл.,

Вінничук Д.Т. – головний науковий співробітник відділу

«Агроресурси» Інституту водних проблем і меліорації НААН,

д.с.-г. н., професор, чл.-кор. НААН України

Постанова проблеми. У країнах Європи козівництво розвивається інтенсивними темпами на основі використання сучасних технологій (у т.ч. механізоване доїння кіз, переробка отриманої сировини і т.п.) та селекційних досягнень (особливо французьких і голландських селекціонерів, які створили стада з надоями 1800-2000 кг молока). В європейських країнах частка козиного молока становить близько 30% від загальної кількості виробленого молока, а в арабських країнах вона досягає 50 % і більше. Стабільно розвивається козівництво у Франції на основі кооперації ферм і підприємств з переробки козиного молока, м'яса, вовни (могер), шкур (козлини), пуху. Молода козлятина за якістю м'яса, поживністю та повноцінністю перевершує яловичину, свинину та баранину. Внутрішній козячий жир використовують як лікувальний засіб при застудах і захворюваннях легень. Козлини придонських кіз за вовняним покривом схожі на овчини овець романовської породи. Із грубої вовни та ості виготовляють щітки, пензлі, мотузки підвищеної міцності. Козлини за своїми товарними і технологічними якостями високо цінуються в шкіряній і хутровій промисловості. Лише із шкір молочних і пухових кіз отримують високосортний сап'ян, шагрєневу шкіру, шевро та інші види цінних шкур. З них виготовляють спеціальні костюми для космонавтів, шкіряні пальта, модельне взуття та інші вироби (шуби, манто, дублянки, дитячий одяг). Кози володіють високою адаптивною здатністю до різних умов середовища (у т.ч. аридних), добре використовують малопродуктивні пасовища, мають міцні копита, стійкі до багатьох захворювань, вони несприйнятливі до віспи, чуми, туберкульозу, трипаносомозу, стійкі проти корости, не хворіють на мастит. Кози здатні перетравлювати корми з високим вмістом клітковини- до 60%, вони здатні споживати порівняно з іншими сільськогосподарськими тваринами найбільшу кількість видів рослин (біля 470 із 545) поїдають молоді гілки дерев [1].

Стан вивчення проблеми. За останні декілька десятиріч зарубіжні вчені та практики стали більше приділяти уваги козівництву. Історія козівництва неможлива без історії людства. Великою повагою користувалися і продукти, виготовлені з козиного молока. Відомо що древні етруси, шумери, єгиптяни та інші народи виробляли з козиного молока сири.

Довга історія козівництва має хвилеподібні періоди розквіту та занепаду. Як свідчить князь С.П. Урусов, черговий підйом козівництва в Європі припадає на кінець XVIII та тривав до XX сторіччя.

Оскільки Малоросія (Україна) та Білоросія знаходились у політичному та територіальному підпорядкуванні царській Росії, відповідно, що й історія роз-

витку козівництва залежала від поглядів мужевладців і була нерозривною з історією цих народів.

Заможні землевласники та купці першими завозять до Росії кашмірських та ангорських кіз, що визвало бурхливий розвиток пухового та вовнового козівництва в Ярославській губернії та різних місцевостях Малоросії та Білоросії. С.П.Урусов (1911р) відмічає, що на території Харківської губернії знаходиться єдина на той час в Росії ферма, де скотозаводчики займаються розведенням кашмірських кіз.

Початок розвитку молочного козівництва в царській Росії припадає на 1905 – 1917 рр. зі створенням «Российского общества козеводов», яке активно пропагувало вживання продуктів козівництва та доводило економічну ефективність створення великих господарств з розведення молочних чистопородних кіз. Результатом роботи цього товариства (1910 – 1912р.р.) є перше періодичне видання – « Русское козеводство» та імпорт землевласниками породистих кіз з країн Європи [2,3].

Несправедливо галузь козівництва в Україні та і взагалі по всій території колишнього СРСР розпочали знищувати з 50 років минулого сторіччя. Невірна склалась думка, що «коза – корова бідних», тому із знищенням козиних ферм кіз не перестали розводити у власних господарствах селяни.

Завдання і методика досліджень. Зараз в усьому світі козівництво розвивається інтенсивними темпами, використовують сучасні технології, тому нашим завданням було вивчення біологічних і генетичних властивостей кіз та їх місце у виробництві продукції тваринництва різних країн світу, а також вивчення інформаційних даних з різних літературних джерел. Слугував також власний досвід ведення козівництва авторів даної статті.

Результати досліджень. Згідно з інформацією ФАО, у 2006 році поголів'я кіз у країнах світу становило майже 750 млн. голів, виробництво молока сягало 11,8 млн.т, м'яса 4,0 млн.т. Порівняно з 1990 р. всі показники збільшились. За 2007р. FAOSTAT інформувало, що в світі нараховується 3213 порід сільськогосподарських тварин, з них на кіз припадає 12% - 373 породи кіз. Найбільше козиного молока одержують в Індії - 2,5 млн.т, Бангладеш - 1,3 млн.т, Судані - 1,2 млн.т, Пакистані - 628 тис.т, Франції - 526, Греції - 450, Російській Федерації - 367, Україні - 280 тис.т. Поголів'я кіз у господарствах України на 01.01.2006 р. становило 965,4 тис. голів [4,5].

Козяче молоко містить: сухої речовини - 13-15%, сухих знежирених речовин - 8,9-14,3%, молочного жиру - 3,3-5,3%, лактози - 4,2-4,3%, мінеральних речовин - 0,8-0,87%, загального білка - 3,9-4,12%, у т.ч. казеїну-2,4%, сироваткових білків - 1,18-1,37%, небілкового азоту - 0,31-0,33%, кислотність титрована - 15-20°Т, активна - 6,52-6,55 од.рН, густина - 1,026-1,029 кг/м³, термостійкість - 58-62% спиртового розчину, сичужно-бродильна проба оцінена 1 класом [6,7].

За хімічним складом молоко кіз більш повноцінне порівняно з молоком корів: в ньому більше (в 2 рази) альбумінів і глобулінів, значно менший розмір жирових кульок і частинок білка казеїну, що сприяє кращому засвоєнню їх організмом людини. Вживання козячого молока підвищує життєздатність дітей, сприяє довголіттю старшого покоління, сприяє лікуванню печінки і жовчних шляхів,

легень, застудних захворювань, підвищеної кислотності шлунка, екземи, астми та різних форм алергії, пришвидшує виведення радіонуклідів [4].

Особливістю козячого молока є те, що його, як правило, споживають у натуральному вигляді, без кип'ятіння, завдяки його цілющим властивостям. Молоко під час доїння (при дотриманні санітарних вимог) має низьке бактеріальне обсіменіння (16-40 тис./мл). Навіть при зберіганні молока протягом 7 годин без охолодження його бактеріальна забрудненість не перевищує 120-300 тис./мл. Охолоджене молоко відразу після доїння зберігає цілющі властивості протягом 20 годин і його бактеріальне обсіменіння не перевищує 90 тис./мл. Висока поживність молока кіз зумовлена не лише збалансованим амінокислотним складом білків, а й високим вмістом вітамінів груп А, В, С, Д. Вітаміну А в козячому молоці міститься на 50-200% більше, ніж у коров'ячому. Коза ефективніше, ніж корова, перетворює каротин кормів на вітамін А, що дуже важливо для годівлі немовлят, щитовидна залоза яких недостатньо розвинена, а саме вона визначає ступінь перетворення каротину на вітамін А та впливає на його засвоюваність. Козячим молоком лікують і дорослих людей (базедова хвороба, зоб). Молоко кіз містить на 50% більше вітаміну В1 і на 80% вітаміну В2.

Молоко кіз має лужну реакцію, що зумовлює високу буферність, унаслідок чого поглинаються і нейтралізуються кислоти, особливо за підвищеної кислотності шлунка. Позитивно впливає молоко кіз на лікування алергії, бронхіту, бронхіальної астми, порушення обміну речовин, захворювання жовчного міхура, знімає нервові напруження. Завдяки підвищеному вмісту кальцію в молоці кіз воно корисне для хворих на артрит [8].

При дотриманні санітарно-гігієнічних нормативів утримання кіз, правильного вибору раціону годівлі тварин їх молоко за смаковими якостями не відрізняється від коров'ячого.

Козяче молоко також використовують і для приготування різних сортів сиру - бринзи, рокфору, швейцарського та інших твердих сортів, а також масла та молочнокислих продуктів харчування. У Середній Азії із сколотин методом випаровування виробляють сир курт - корисний поживний продукт, придатний для тривалого зберігання.

При машинному доїнні кіз рекомендують використовувати машинне обладнання для доїння овець. При ручному доїнні бажано використовувати метод доїння кулаком, але не щипком. Доцільно використовувати при доїнні спеціальний настил, висотою 95 см, ширина - 45 см, довжина - 135 см. Висота над поверхнею землі - 35 см. Доять кіз 2-3 рази на добу, залежно від рівня продуктивності, періоду лактації і т.п. [9].

Селекція кіз за формою молочної залози, дійок (і їх розміщення на вим'ї) - обов'язкова умова успішного ведення молочного козівництва. Як правило, кіз починають доїти після їх окоту. Тривалість лактації різна. У спеціалізованих порід вона може тривати 8-10 місяців, у поліпшених - не більше 6 місяців. Спеціалізованих пухових і вовняних кіз дояють протягом 2-3 міс. після відлучення козенят. Середній добовий надій кози становить 1,5-2,5 кг, у високопродуктивних до 4-5 кг молока і більше. Надій за лактацію у кіз місцевих порід становить 200-400 кг, у спеціалізованій породі - 500-800 кг, у кращих стадах - до 1000 кг і більше. Зааненська порода кіз встановила світовий рекорд - 3080 кг з вмістом жиру 3,9% за лактацію.

Особливу увагу приділяють відтворенню стада. Структура стада: козли-плідники - 1-2%, матки - 35-60%, кізочки - 20-25%, козлики - 15-20%, кастрати - 10-25%. Середня тривалість господарського використання маток - 6-7 років, козлів - 4-5 років. Статева зрілість у кіз настає у 5-7 міс. віці, але для відтворення використовують кіз 1,5-річного віку. Кози мають сезонний характер розмноження. Статева охота настає восени. Тривалість охоти 24-48 годин (у середньому приймають 40 годин). Повторна охота - через 5-22 доби. Середня тривалість статевого циклу - 10-19 діб. Значна частка кіз (20-25%) може приходити в охоту через кожні 5-9 діб. Тривалість кітності 5 місяців. Козенят відлучають від маток у віці 4-4,5 міс. У господарствах залежно від зони розміщення, умов господарювання і т.п. планують проведення окотів з січня по травень місяці. Як наслідок, парування кіз планують у період - серпень-грудень. Більшість маток запліднюється у перші 20-25 діб парування. Кіз, яких використовують для отримання товарного молока, припиняють доїти за 1,5 міс. до окоту. Кіз починають доїти через 1,5-2 години після окоту. До місячного віку козенята задовольняють свої потреби у поживних речовинах за рахунок молока матері. Однак, саме в цей період їх починають привчати до поїдання сіна, концкормів, коренеплодів. Новонароджені кізочки мають вагу 3 кг, козлики - 4,5 кг, а в 2-х міс. віці - 9-10 кг і 10-12 кг відповідно [10].

Кози не відзначаються добре вираженою стадністю, вони дуже рухливі. Тому кіз доцільно утримувати невеликими стадами (до 30 голів), маючи 3-4 гектари доброго пасовища.

Бувають випадки, що народжуються кізочки із вродженим генетичним дефектом: наявність однієї дійки (монофілізм), гермафродитизм (біля 15%).

Кращими за молочністю є кози порід зааненська (Швейцарія), тогенбургська (Швейцарія), біла німецька, горьківська (Росія), мегрельська (Грузія), альпійська бура (Франція) [11].

Висновки та пропозиції. Для підвищення селекційної роботи та прискорення формування галузі козівництва на сучасному етапі використання прогресивних технологій утримання тварин і глибокої переробки сировини доцільно в Україні створити асоціацію молочного козівництва з науковим центром та міжнародними зв'язками на основі формувань фермерського типу в сільській місцевості.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на вивчення досвіду іноземних вчених та практиків щодо ведення інтенсивного розвитку та переробки продукції козівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вінничук Д.Т., Пабат В.О. //Коза//.- Сільський календар, «Нива», 1998. 53-с.
2. Князь Урусов С.П.// Книга о козе – под ред. Гребнева Я.В. [Електронный ресурс].- Режим доступу: www.kozovodstvje.narod.ru
3. Сербіна В.О. // Історія та сучасний стан козівництва в Україні.// Науковий вісник «Асканія-Нова»,- Вип.5.- Част.-1. «ПІЕЛ» 2012р.- С.196-200.
4. Винничук Д.Т., Тарарико Ю.А., Гузев Ю.В. //Козы в агроэкосистемах//.- К., «Техніка», 2008.- 77с.

5. Фомичев Ю.П., Марзанов Н.С. // Некоторые направления генетических исследований в животноводстве Российской Федерации.// Эколого-генетические проблемы животноводства и экологически безопасные технологии производства продуктов питания.// ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ . Дубровицы, 1998. с-79-82.
6. Мороз В.А. // Овцеводство и козоводство//.- Ставрополь, 2002 г.- 453 с.
7. Зеленский Г.Г.// Козоводство//.- М., Колос, 1981.- 175 с.
8. Николаев А.И., Ерохин А.И. //Овцеводство//.-М., Агропромиздат, 1987.- 237 с.
9. Столюк В.Д., Могильний О.Й.// Технологія виробництва продукції тваринництва//.- За ред. О.Т. Бусенка. К., Вища освіта, 2005.- 496 с.
10. Леви М.Ф. //Кормление и разведение молочных коз.// - М., Россельхозиздат, 1983.- 64 с.
11. Олиференко С.Г. //Породы по козівництву.//.- К.: Урожай, 1989.- 136с.

УДК 636.082.11

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОМЕСТИКАЦІЙНОГО БІОРІЗНОМАНІТТЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДА РСЬКИХ ТВАРИН

*Гузєєв Ю.В. – головний зоотехнік ТОВ "Голосієво"
Броварський р-н, Київська обл.
Папакіна Н.С. – к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ*

Постановка проблеми. Основою природного біорізноманіття є "присотсупвальні" мутації і хромосомні перебудови. Але ті типи, які у диких тварин є крайнощами, у домашніх тварин можуть розмножуватися й утворювати окремі породи, а їх структурні і фізіологічні ознаки далеко перевершувати найбільші прояви їх у диких форм [1].

Стан вивчення проблеми. Сучасна селекційна робота спрямована на створення порід і типів тварин, які задовольняють вимогам людини, що прагне максимально автоматизувати технологію виробництва. При цьому перевага надається не місцевим породам, а сучасним, які отримані шляхом тривалої та складної селекційної роботи.

Матеріал та методика досліджень. Метою нашої роботи було вивчення літературних джерел, які стосуються збереження доместикаційного біологічного різноманіття сільськогосподарських тварин. Матеріалом даних досліджень стала інформація з різних літературних джерел та особистий досвід авторів даної статті.

Результати досліджень. У примітивних умовах розведення тварини створюються, порівняно з природними, гірші умови життя, тому більшість генних комбінацій утворюються в одомашненому стані, зумовлюють появу